

УДК 811.112.2'373.46

КВАНТИТАТИВНИЙ АНАЛІЗ ВЖИВАННЯ НІМЕЦЬКИХ ХРИСТІЯНСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИХ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ФАХОВИХ ТЕКСТАХ

Вереш М.Т., Синьо В.В.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Постановка проблеми. Одним із важливих аспектів аналізу фахових текстів виступає виявлення відповідних кількісних параметрів термінологічних одиниць. На думку Б.Н. Головіна, дослідження кількісних параметрів термінів у фахових текстах впливає із “об’єктивної наявності у мові кількісних ознак та характеристик” [3, 11]. Кількісні параметри мови досліджували, зокрема, В.В. Виноградов, Б. де Куртене, М.М. Петерсон, О.М. Пешковський, Є.Д. Поліванов, Ф.А. Циткіна та інші. На думку В.В. Виноградова, “у різних стилях книжкової та писемної мови, а також у різних стилях і жанрах частота вживання різних типів слів неоднакова. Дані, отримані в цій галузі, допомогли б з’ясувати структурно-граматичні, а також частково і семантичні розбіжності між стилями” [2, 32].

Мета дослідження. Дослідження використання кількісних підрахунків у лінгвістиці має як теоретичне, так і практичне значення. Теоретичне значення цих методів надає не тільки “більшої ваги і авторитетності, доказовості мовознавчим висновкам, але вони здатні розкрити такі закономірності будови мови та мовлення, які без них розкрити неможливо, перевірити і часто відкинути такі загальноприйняті твердження, існування яких можливе було лише внаслідок недостатнього проникнення в глибину структури мови” [4, 14]. Дослідження такого характеру направлені на “встановлення статистичних характеристик мови (коло сполучуваності одиниць нижчого рівня при утворенні одиниць вищого рівня), а також знаходження статистичних характеристик мовлення в цілому та його функціонально-стилістичних і авторських різновидів” [4, 13]. З практичної точки зору кількісні параметри, зокрема визначення частотності вживання термінологічних одиниць у текстах у комбінації із іншими критеріями може бути використане для укладання фахових словників.

Виклад основного матеріалу. Кількісні підрахунки застосовуються в лінгвістичних дослідженнях, оскільки мова “являє собою надзвичайно складну систему дискретних одиниць, які, як і всякі дискретні одиниці будь-якої природи, можуть мати кількісні характеристики. <...> Їхня наявність у мові

визначається в явному чи неявному виді всіма мовознавцями. Свідченням цього є використання при описі мови таких кількісних понять, як “більше”, “менше”, “багато”, “часто” тощо” [4, 5-6]. Кількісні параметри використовуються також для дослідження “з’ясування частотності вживання конкретних мовних одиниць” [1, 24].

Метод кількісних підрахунків дослідження фахових мов базується на письмових або усних фахових текстах. Аналіз розпочинається підбором вибірки, який передбачає передусім огляд літератури, яка відображає як основні базові принципи та знання в даній галузі, так і новітній стан та тенденції розвитку даного фаху [6, 243]. Результати досліджень у мові використовуються при укладанні частотних словників.

При дослідженні особливостей німецької християнсько-богословської терміносистеми використовувалися абсолютні та відносні показники. Відносна частотність (відносна похибка – за В.І. Перебийніс) – це “відносна різниця між теоретично обчисленою і спостереженою частотою. <...> Теоретично обчисленою частотою можна вважати центр (одиниця), навколо якого здійснюється коливання випадкових величин. <...> Для обчислення ймовірності даної одиниці необхідно або повністю дослідити всю генеральну сукупність, або вирахувати ймовірність за формулами, які пропонує статистика, базуючись на репрезентативній вибірці з генеральної сукупності. Обчисливши теоретичну частоту певного явища, зіставляють з нею інші спостережувальні частоти, вимірюючи відстань кожної спостережувальної частоти від теоретично обчисленої за допомогою відносної різниці між цими двома числами” [4, 28].

Визначаючи відносну частотність, використовують таку формулу:

$$p = \frac{m}{N},$$

де p – відносна частотність, m – абсолютна частотність, N – довжина тексту [4, 28]. Наприклад, відносна частотність вживання терміну *die Kirche* (церква) у тексті завдовжки 233019 слововживань та з абсолютним показником 1485

слововживань вираховується наступним чином: $\frac{1485}{233019} = 0,00637$.

За допомогою кількісних параметрів визначається на рівні тексту термінологічна частотність та насиченість. Під термінологічною частотністю розуміють виражену у відсотках частку вживання термінологічних одиниць серед усіх слововживань у тексті, тобто частоту вживання термінів у тексті. Розрахунки проводимо з допомогою наступної формули:

$$\gamma = \frac{\sum m - e * 100}{\sum v.c - v},$$

де γ – це термінологічна частотність, $\Sigma m-v$ – це множина терміновживань, а Σv $c-v$ – усі слововживання у тексті.

Під термінологічною насиченістю фахового тексту розуміють виражену у відсотках частку термінологічних слововживань серед повнозначних слів. Розрахунки проводимо за формулою:

$$\rho = \frac{\sum m-v * 100}{\sum n.c-v},$$

де ρ – це термінологічна насиченість, $\Sigma m-v$ – це множина терміновживань, а $\Sigma n.c-v$ – множина повнозначних слів.

Кількісні показники вживання тієї чи іншої термінологічної одиниці ілюструються за допомогою абсолютної та відносної частотності. Абсолютна частотність вказує на те, як часто використовується певна термінологічна одиниця у цьому тексті. Відносною частотністю вважають процентне співвідношення, яке виражає частку мовних одиниць в сукупності тексту [6, 244]. Так, на базі фахового тексту Катехизму Католицької Церкви проведений статистичний аналіз абсолютної та відносної частотностей вживання термінів. Вибірку склали такі термінологічні одиниці, як: *der Gott* – Бог, *Jesus Christus* – Ісус Христос, *Sohn Gottes* – Син Божий, *der Heilige Geist* – Святий Дух, *der Glaube* – віра, *die Kirche* – церква, *Christ* – християнин, *das Sakrament* – сакрамент, *das Gebet* – молитва, *die Liturgie* – літургія. Кількісний аналіз проведений на базі 233019 слововживань. Узагальнений результат представлений в таблиці 1.

Таблиця 1.

Кількісний аналіз абсолютної та відносної частотності вживання термінів

Термін \ Загальна кількість	Абсолютна частотність	Відносна частотність
Gott	3025	0,01298%
Jesus Christus	126	0,00054%
Sohn Gottes	51	0,00021%
Heilige(r) Geist	331	0,00142%
Glaube	1008	0,00432%
Kirche	1485	0,00637%
Christ	713	0,00305%
Sakrament	563	0,00241%

Gebet	688	0,00295%
Liturgie	207	0,00088%

За допомогою кількісних показників можна зафіксувати базовий словниковий склад фахової мови, оскільки кількісні підрахунки довели, що найбільш уживані слова найкраще переносять історичні зміни словникового складу, використовуються всією мовною спільнотою і є особливо продуктивними для словотвору.

Ще одним важливим аспектом вважаємо визначення кількісних параметрів частотності та насиченості термінологічних одиниць у фахових текстах досліджуваної нами фахової мови богослов'я.

Під термінологічною частотністю розуміють виражену у відсотках частку вживання термінологічних одиниць серед усіх слововживань у тексті, тобто частоту вживання термінів у тексті. Під термінологічною насиченістю фахового тексту розуміють виражену у відсотках частку термінологічних слововживань серед повнозначних слів. Таким чином можна визначити термінологічну частотність і насиченість з точністю до 0,05 та достовірністю 95% [5, 16]. Наприклад, термінологічна частотність речення *Die Offenbarungswahrheit der heiligen Dreifaltigkeit ist, vor allem aufgrund der Taufe, von Anfang an der Urgrund des lebendigen Glaubens der Kirche* становить 28%, а термінологічна насиченість – 54%.

Для визначення термінологічної частотності та насиченості у німецьких фахових текстах богослов'я ми використали енцикліки Папи Івана та Катехизм католицької віри, а також науково-богословські тексти. Вибірка становить 40 текстів по 400 повнозначних слів, з яких 15 вибірок взято із Папських Енциклік, 15 вибірок – із Катехизму та 10 вибірок із науково-богословських текстів. Результати подано в таблиці 2.

Таблиця 2.

Термінологічна частотність та насиченість у богословських фахових текстах

Термінологічна частотність			Термінологічна насиченість		
№	Кількість термінів	Термінологічна частотність у %	№	Кількість термінологічних слововживань	Термінологічна насиченість у %
1.	122	30,5	1.	224	56,00
2.	103	25,75	2.	228	57,00
3.	118	29,5	3.	221	55,25
4.	141	35,25	4.	219	54,75

5.	115	28,75		5.	213	53,25
6.	122	30,5		6.	222	55,50
7.	116	29,0		7.	231	57,75
8.	105	26,25		8.	225	56,25
9.	107	26,75		9.	224	56,00
10.	122	30,5		10.	231	57,75
11.	115	28,75		11.	210	52,50
12.	121	30,25		12.	239	59,75
13.	96	24,00		13.	213	53,25
14.	115	28,75		14.	219	54,75
15.	118	29,50		15.	210	52,50
16.	125	31,25		16.	255	63,75
17.	115	28,75		17.	234	58,5
18.	130	32,50		18.	244	61,00
19.	138	34,50		19.	240	60,00
20.	134	33,5		20.	231	57,75
21.	149	37,25		21.	239	59,75
22.	140	35,00		22.	254	63,50
23.	152	38,00		23.	233	58,25
24.	150	37,50		24.	244	61,00
25.	134	33,50		25.	231	57,75
26.	145	36,25		26.	234	58,50
27.	115	28,75		27.	225	56,25
28.	149	37,25		28.	262	65,50
29.	141	35,25		29.	250	62,50
30.	157	39,25		30.	243	60,75
31.	103	25,75		31.	209	52,25
32.	99	24,75		32.	213	53,25
33.	105	26,25		33.	210	52,50
34.	107	26,75		34.	208	52,00
35.	101	25,25		35.	199	49,75
36.	105	26,25		36.	201	50,25
37.	99	24,75		37.	211	52,75
38.	117	29,25		38.	208	52,00
39.	96	24,0		39.	213	53,25
40.	93	23,25		40.	208	52,00

Виявлені результати свідчать про високу термінологічну насиченість богословських фахових текстів німецької мови.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, проведений аналіз кількісних параметрів термінологічних одиниць у текстах німецької фахової мови богослов'я за аспектами термінологічної частотності та насиченості дає змогу зробити висновок, що богословські фахові тексти вирізняються високим ступенем термінологічної частотності (30,21 %) та насиченості (55,17 %), що підтверджує їхню приналежність до категорії фахових текстів. Визначення частотності вживання термінологічних одиниць у фаховій мові богослов'я у комбінації із іншими критеріями може бути використане для укладання фахових словників.

Література

1. Богдан С. К. Методи й методика лінгвостилістичних досліджень : методичні рекомендації для слухачів і керівників секції української мови / С. К. Богдан. – Луцьк, 2011. – 28 с.
2. Виноградов В. В. Русский язык. Грамматическое учение о слове / В. В. Виноградов. – М. : Высшая школа, 1972. – 616 с.
3. Головин Б. Н. Язык и статистика / Б. Н. Головин. – М. : Просвещение, 1970. – 190 с.
4. Перебийніс В. І. Статистичні методи для лінгвістів : посібник / В. І. Перебийніс. – [2-ге вид., випр. і допов.]. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 176 с.
5. Циткина Ф. А. Терминология и перевод (к основам сопоставительного терминоведения) / Ф. А. Циткина. – Львов : Вища школа, 1998. – 158 с.
6. Hoffmann L. Anwendungsmöglichkeiten und bisherige Anwendung von statistischen Methoden in der Fachsprachenforschungen / L. Hoffmann // Fachsprachen. Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft. – Berlin, New York, 1998. – S. 241 – 248.

Summary

The article deals with the quantitative analysis of the German theological terms in the texts for special purposes. For the first time, we studied the German terms of professional theological language on the quantitative matter. The absolute usage frequency and the relative usage frequency have been studied as well.

Key words: text for special purposes, term, German theological terms, quantity analysis, absolute numbers, relative numbers, the absolute usage frequency, the relative usage frequency, the usage frequency of terms.